

SIMULTANO ILI SEKVENCIJALNO PREPOZNAVANJE? POSTOJI LI ISPRAVAN ODGOVOR?

Pregledni naučni rad

Adnan FAZLIĆ

Sažetak

Inspiracija za rad i problem(i) koji se radom oslovljava(ju): Rad je inspiriran intencijom autora da objedini rezultate širokog opusa naučnih istraživanja koja razmatraju naslovnu tematiku, te da iste predstavi u formi teorijske analize.

Ciljevi rada (naučni i/ili društveni): Ekstenzivan pregled naučne literature inklinira studioznom razmatranju karakteristika i specifičnosti simultanog i sekvencijalnog prepoznavanja, a sve u cilju identificiranja prednosti, nedostataka i nedorečenosti u kontekstu kriminalističke teorije i prakse.

Metodologija/Dizajn: Za potrebe rada izvršena je dokumentaciona analiza stručne i naučne literature koja tretira problematiku simultanog i sekvencijalnog prepoznavanja.

Ograničenja istraživanja/rada: Ograničenja rada se ogledaju u nedostatku empirijskog istraživanja kojim bi se obogatilo opus naučnih istraživanja koja referiraju na problematiku iskazanu u naslovu rada.

Rezultati/Nalazi: Rezultati istraživanja koja su razmatrala navedenu problematiku, pokazuju da sekvencijalni model prepoznavanja u određenim uslovima smanjuje broj pogrešnih prepoznavanja. S druge strane, naučna istraživanja pokazuju da simultani model podrazumijeva veći broj tačnih prepoznavanja, pod uslovom da se učinitelj krivičnog djela nalazi u liniji za prepoznavanje.

Generalni zaključak: U okviru naučne zajednice postoje podijeljeni i neusaglašeni stavovi po pitanju superiornosti simultanog, odnosno sekvencijalnog prepoznavanja, ali i niz nerazjašnjenih istraživačkih pitanja kojima je ubuduće potrebno posvetiti pažnju.

Opravljanost istraživanja/rada: Opravljanost rada se ogleda u činjenici da u regionalnim okvirima ne postoje naučni radovi koji na sveobuhvatan i studiozan način razmatraju problematiku koja proizlazi iz naslovne teme.

Ključne riječi

simultano prepoznavanje, sekvencijalno prepoznavanje, provođenje radnje prepoznavanja, svjedoci, kriminalistika.

UVOD

Prepoznavanje osoba predstavlja poseban oblik procesne radnje saslušanja svjedoka čija primjena u krivičnom postupku je determinirana normama krivičnog procesnog prava i sadržajima kriminalističkog karaktera, dok je uspješnost iste direktno uslovljena kognitivnim sposobnostima osobe koja vrši prepoznavanje. Neki od eminentnih autora iz domena kriminalističke nauke (Vodinić, 1996; Krivokapić, 2008; Hess i Hess Orthmann, 2010; Palmiotto, 2013; Osterburg i Ward, 2014) afirmativno govore o praktičnom značaju i zastupljenosti ove radnje u krivičnom postupku, te naglašavaju da radnja prepoznavanja osoba predstavlja neizostavan segment istraživanja i dokazivanja mnogih krivičnih djela. Nasuprot tome, autori kao što su Horvath (2009) ili Swanson, Chamelin, Territo i Taylor (2011) sa izraženom rezerviranošću govore o pouzdanosti ove radnje, pri čemu izdvajaju različite faktore koji dovode u pitanje vjerodostojnost radnje prepoznavanja u praktičnom smislu. Pomenuti autori smatraju da unikatnost, ali i nepouzdanost, ove radnje proizlazi upravo iz kompleksne korelacije krivičnoprocesnih, kriminalističkih i psiholoških elemenata, te joj shodno tome „dodjeljuju“ etiketu najvećeg uzročnika pogrešaka u krivičnom postupku. U prilog navedenoj tezi govore i slučajevi iz sudske prakse brojnih država svijeta, uključujući i sudske praksu u Bosni i Hercegovini. Tako se, primjerice, u presudi Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine br. 04 O K 003843 14 Kžk od 17.02.2016. godine navodi da su u konkretnom slučaju zapisnici o prepoznavanju osoba od strane ovog suda ocijenjeni zakonitim dokazima, ali sud istodobno nalazi da se „radi o dokazima koji nemaju onu dokaznu snagu koja im je data od strane federalne tužiteljice“. Pomenuto se obrazlaže time da se radi „o dokazima koji ni samostalni, ni zajedno sa drugim dokazima, na pouzdan način ne potvrđuju krivnju optuženih za djelo koje im je optužnim aktom stavljeno na teret“. U tom smislu, kao primarna manjkavost ove radnje se navodi činjenica da svjedoci nisu izvršili prepoznavanje „na izričit način, nego su identično izjavljivali da je osoba pod rednim brojem X osoba koja po svom fizičkom izgledu i tjelesnoj građi odgovara osobi koja je optužena za krivično djelo“¹.

1 Potrebno je naglasiti da zakoni o krivičnom postupku koji su na snazi u Bosni i Hercegovini nalažu primjenu simultanog postupka provođenja radnje prepoznavanja, na što ukazuje sljedeća odredba: „ako je potrebno da se utvrdi poznaje li svjedok osobu ili predmet, tražit će se od njega prvo da ih opiše ili da navede znakove po kojima se razlikuju, pa će mu se tek poslije pokazati radi prepoznavanja i to zajedno s drugim njemu nepoznatim osobama, odnosno ako je to moguće - zajedno s predmetima iste vrste“ (Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, 2013, čl. 85; Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, 2014, čl. 99; Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, 2012, čl. 150; Zakon o

Na osnovu navedenog primjera, ali i uvidom u širok opus naučnih djela koja tretiraju problematiku pouzdanosti i vjerodostojnosti radnje prepoznavanja osoba u krivičnom postupku, moguće je zaključiti da se kontroverznost ove radnje uglavnom vezuje za kognitivne procese svjedoka koji vrše prepoznavanje. Jedna od prvih publikacija u okviru koje je predstavljen studiozan pristup proučavanju kognitivnih sposobnosti svjedoka, prije svega odnosa percepcije i memorije, jeste knjiga pod nazivom *On the Witness Stand* koju je 1908. godine napisao Hugo Münsterberg (Wells i Turtle, 1987). Nakon ovog naučnog djela, tokom 20. i 21. vijeka nastale su brojne empirijske studije u kojima su izučavani različiti aspekti provođenja radnje prepoznavanja osoba u krivičnom postupku. Navedene naučne aktivnosti posebno su se intezivirale početkom devedesetih godina prošlog stoljeća i to nakon što je kao jedno od dokaznih sredstava u krivični postupak uvedena metoda analize DNK. Uvođenje ove metode je samo u Sjedinjenim Američkim Državama iniciralo ponavljanje velikog broja krivičnih postupaka, čime je ustanovljeno da je zbog pogrešnog prepoznavanja preko 300 osoba osuđeno za krivična djela koja nisu učinili² (Cardozo, 2009; Amendola i Wixted, 2015a). Shodno iznijetim činjenicama, moguće je zaključiti da *milieu scientifique* po pitanju ove radnje zauzima jedinstven stav – prepoznavanje osoba u krivičnom postupku predstavlja kontroveržno pitanje koje ima višestruke implikacije na cjelokupan sistem krivičnog pravosuđa (Bohannon, 2014). Iz navedenog proizlazi i primarna intencija ovih naučnih rasprava i istraživanja koju Wells i Turtle (1987, s. 363) definiraju kao „omogućavanje adekvatnog razumijevanja, predviđanja i kontrole procedure prepoznavanja osoba kako bi se krivični postupak kvalitativno unaprijedio“.

Među istraživačkim pitanjima koja se neposredno vezuju za prethodno pomenutu naučnoistraživačku intenciju, izdvaja se pitanje relativne superiornosti konkurentskih postupaka prepoznavanja osoba. Uvriježeno je mišljenje da odabir jednog od navedenih postupaka neposredno utječe na uspješnost radnje prepoznavanja osoba, zbog čega se pitanje superiornosti nastoji razriješiti kroz naučni diskurs i istraživanja (Committee on Scientific Approaches to Understanding and Maximizing the Validity and Reliability of Eyewitness Identification in Law Enforcement and the Courts et al, 2014). Shodno tome, brojni autori su svoja istraživanja posvetili utvrđivanju korelacijske povezanosti između pouzdanosti radnje prepoznavanja s jedne, i postupka koji se primjenjuje prilikom procedure prepoznavanja (sekvencijalno ili simultano) s druge strane (npr. Steblay, Dysart, Fulero i Lindsay, 2001; Carlson, Gronlund i Clark, 2008; Dillon, McAllister i Vernon, 2009; Steblay, Dysart i Wells, 2011; Wells, Steblay i Dysart, 2011; Gronlund, Wixted i Mickes, 2014; Amendola i Wixted, 2015a; Amendola i Wixted, 2015b; Gronlund, Mickes, Wixted i Clark, 2015; Wells, Steblay i Dysart, 2015; Wixted, Mickes, Dunn, Clark i Wells, 2016). Primarna svrha ovih istraživanja jeste odgovor na pitanje: koji od navedenih postupaka ima veću učinkovitost u pogledu prepoznavanja osoba?

pozivajući se na ključne nalaze i rezultate širokog dijapazona naučnih istraživanja posvećenih proučavanju značaja i utilitarnosti sekvencijalnog, odnosno simultanog postupka prepoznavanja

krivičnom postupku Brčko Disktrikta Bosne i Hercegovine, 2014, čl. 85).

2 Na uzorku od 300 osoba osuđenih za ubistvo ili silovanje, došlo se do zaključka da je 72% istih neopravdano osuđeno isključivo na temelju pogrešnog prepoznavanja (Cardozo, 2009; Loftus, 2013). Drugo istraživanje u Sjedinjenim Američkim Državama je pokazalo da svake godine oko 77 000 osoba bude neosnovano optuženo isključivo na temelju radnje prepoznavanja (Horvath, 2009).

nja, u ovom radu će se ukazati na nedosljednosti i nedorečenosti u literaturi i predložiti daljnje postupke u rješavanju problema te postaviti nova istraživačka pitanja za buduća naučna istraživanja.

SIMULTANO VS SEKVENCIJALNO PREPOZNAVANJE

Kriminalistička teorija i praksa poznaju dva osnovna oblika provođenja radnje prepoznavanja osoba: (1) simultano i (2) sekvencijalno prepoznavanje (Police Executive Research Forum, 2013).

Simultano prepoznavanje predstavlja oblik radnje prepoznavanja koji u kriminalističkoj praksi egzistira duži vremenski period, pa se stoga u naučnoj literaturi naziva i „tradicionalni“, odnosno „konvencionalni“ način prepoznavanja (Memon, Vrij i Bull, 2003). Uvjetovano prethodno navedenim, simultano prepoznavanje je u značajnijoj mjeri zastupljeno u sistemima krivičnog pravosuđa i kriminalističkoj praksi te podrazumijeva postupak u kojem se svjedoku očevidcu istovremeno predočava veći broj osoba³ koje se nalaze u vrsti za prepoznavanje, nakon čega on treba da se izjasni da li je među predočenim osobama prepoznao osobu koju je ranije opazio kao izvršioca krivičnog djela (Simonović, 2004; Cutler i Bull Kovera, 2010). Kada je u pitanju broj osoba koje se predočavaju svjedoku, određene skupine autora (U. S. Department of Justice, 1999; Police Executive Research Forum, 2013; Osterburg i Ward, 2014; Amendola i Wixted, 2015a) navode da se uglavnom radi o šest osoba. Pri tome, određena skupina autora smatra da u liniji za prepoznavanje treba biti jedan osumnjičeni i pet osoba za popunjavanje linije za prepoznavanje (U. S. Department of Justice, 1999; Police Executive Research Forum, 2013; Amendola i Wixted, 2015a), dok Osterburg i Ward (2014) smatraju da kompoziciju linije za prepoznavanje trebaju sačinjavati dvije osumnjičene osobe i četiri osobe za popunjavanje linije.⁴ U navedenom kontekstu, svjedoci očevidci nastoje izvršiti poređenje osoba predočenih u liniji za prepoznavanje, pri tome koristeći tzv. relativnu procjenu istovjetnosti, a sve sa ciljem određivanja osobe koja svojim izgledom u najvećoj mjeri odgovara njihovom sjećanju na učinitelja krivičnog djela. Klobuchar, Steblay i Caliguri (2006) ističu da relativna procjena značajno povećava rizik da svjedok očevidac izvrši pogrešno prepoznavanje. Kao razlog za navedeno, isti autori navode činjenicu da će svjedoci očevidci nastojati da prepoznaju učinitelja krivičnog djela, čak i onda kada isti nije prisutan u liniji za prepoznavanje. Steblay (2007) također navodi da su simultano prepoznavanje osoba dovodi do pogrešnih prepoznavanja u slučajevima kada stvarni izvršilac krivičnih djela nije bio prisutan u liniji za prepoznavanje, ali se u istoj nalazila osoba koja je slična njemu.

S druge strane, sekvencijalno prepoznavanje podrazumijeva postupak u okviru kojeg se svjedoku predočava njemu nepoznat broj osoba i to pojedinačno jedna za drugom (Lindsay i

3 U tom smislu, Howitt (2002) ističe da je prilikom kreiranja linije za prepoznavanje potrebno voditi računa o dvije različite kategorije pitanja: (1) strukturalna svojstva, npr. koliko su članovi linije za prepoznavanje međusobno slični, odnosno različiti; i (2) proceduralna svojstva, npr. instrukcije koje se daju svjedocima, broj osoba u liniji za prepoznavanje i sl.

4 Za razliku od navedenih autora, Kapardis (2010) se poziva na kriminalističku praksu zastupljenu u Sjedinjenim Američkim Državama, Australiji i Novom Zelandu, te navodi da se u okviru linije za prepoznavanje predočava uglavnom sedam osoba, dok Simonović (2004) navodi da broj osoba ne bi trebao biti manji od pet niti veći od osam.

Wells, 1985; Simonović, 2004; Breaudry, Lindsay i Dupuis, 2006). Ovaj oblik prepoznavanja je osmišljen kako bi se preveniralo korištenje relativne procjene istovjetnosti od strane svjedoka očevidaca. Shodno tome, priroda sekvencijalnog načina prepoznavanja je takva da podstiče apsolutnu procjenu istovjetnosti, u okviru koje se vrši direktna komparacija svake predočene osoba sa memorijom svjedoka očevica (Valentine, 2006; Horry, Memon, Wright i Milne, 2012). Ovi autori zastupaju tezu da je sekvencijalni način prepoznavanja osoba pouzdaniji, te u prilog prethodno navedenom navode nekoliko ključnih argumenata: (1) svjedok nije svjestan broja osoba koje su mu predočene; (2) svjedok donosi odluku o svakoj predočenoj osobi, prije nego što mu bude predočena sljedeća; i (3) ne postoji mogućnost da svjedok ponovo usmjeri svoju pažnju na razmatranje osobe koja mu je ranije predočena. Carlson, Gronlund i Clark (2008), ipak, smatraju da djelimična superiornost sekvencijalnog u odnosu na simultano prepoznavanje do izražaja dolazi u slučajevima kada je potrebno prepoznati učinitelja koji je karakterističan po određenim osobinama, dok u suprotnim slučajevima ne postoje čvrsti argumenti koji idu u prilog sekvencijalnog prepoznavanja. Istog stanovišta je i Simonović (2004) koji tvrdi da se kod sekvencijalnog prepoznavanja procenat tačnih prepoznavanja bitno ne razlikuje od simultanog prepoznavanja, već da se navedena razlika ogleda samo u broju pogrešnih prepoznavanja koji je manji kod sekvencijalnog postupka. S druge strane, postoje i autori koji ukazuju na nedostatke sekvencijalnog prepoznavanja, pa tako Meckelenburg (2006) u svom istraživanju poredi rezultate simultanog i sekvencijalnog modela, te zaključuje da sekvencijalni model dovodi do većeg broja pogrešnih prepoznavanja, ali i do manjeg broja tačnih prepoznavanja.

Evidentno je da u okviru naučne literature postoje nekonzistentnosti u odnosu na problem superiornosti simultanog ili sekvencijalnog istraživanja. Radi sveobuhvatnog i sistematičnog elaboriranja navedene problematike, u nastavku rada će biti prezentovani rezultati terenskih i laboratorijskih istraživanja u okviru kojih je izvršena komparacija navedenih modaliteta provođenja radnje prepoznavanja.

PREGLED REZULTATA PRETHODNIH ISTRAŽIVANJA

Naučnoistraživačka djelatnost usmjerena na izučavanje simultanog i sekvencijalnog prepoznavanja, rezultirala je širokim opusom naučnih djela u kojima su autori vršili komparaciju pomenuta dva oblika radnje prepoznavanja sa ciljem utvrđivanja njihove pouzdanosti. Jednu od najznačajnijih studija iz pomenutog domena proveli su Lindsay i Wells (1985) pri tome zaključivši da sekvencijalno prepoznavanje statistički značajno smanjuje mogućnost pogrešnog prepoznavanja, ali da pomenuti oblik prepoznavanja nema značajniji utjecaj na povećanje broja tačnih prepoznavanja. Do sličnih rezultata dolaze Lindsay, Lea, Nosworthy i Fulford (1991), te na navedenim premisama preporučuju izmjenu načina provođenja radnje prepoznavanja u kriminalističkoj praksi. Nešto kasnije, na temelju ovih rezultata, Wells (1993) samostalno provodi studiju sa ciljem utvrđivanja pouzdanosti simultanog prepoznavanja. U tom smislu, proveden je eksperiment koji je podrazumijevao dvije skupine učesnika. Jednoj skupini je predočena linija za prepoznavanje u kojoj je bio osumnjičeni, dok je drugoj skupini predočena ista linija za prepoznavanje bez prisustva osumnjičenog. Rezultati ove studije su pokazali da odsustvo učinitelja krivičnog djela iz linije za prepoznavanje, povećava vjerovatnoću od pogrešnog prepoznavanja. Howitt (2002) ovaj fenomen objašnjava ranije pomenutom relativnom procjenom istovjetnosti, te potvrđuje da se, usljed odsustva osumnjičenog, kod svjedoka javlja nesvesna tendencija ka prepoznavanju drugih, nevinih osoba koje imaju najveću vizuelnu sličnost sa osumnjičenim. U

prilog navedenom idu i rezultati studije koju su proveli Dunning i Stern (1994). Naime, navedeni autori su utvrdili da je između tačnog i pogrešnog prepoznavanja moguće napraviti distinkciju i to na način da se od svjedoka zahtijeva obrazloženje procesa donošenja odluke u konkretnom slučaju. Shodno tome, navedeni autori smatraju da sekvencijalno prepoznavanje smanjuje mogućnost pogrešnog prepoznavanja, a pri tome kao glavni argument navode da svjedoci prilikom sekvencijalnog prepoznavanja primjenjuju automatsku procjenu istovjetnosti. S druge strane, kod simultanog prepoznavanja svjedoci primjenjuju metodu eliminacije koja u značajnoj mjeri može uvjetovati pogrešno prepoznavanje (Dunning i Stern, 1994). Drugim riječima, rezultati ovog istraživanja sugeriraju da relativna sličnost predočenih osoba nema značaj u pogledu rezultata prepoznavanja kada se primjenjuje sekvencijalni oblik provođenja ove radnje jer svjedok ne može međusobno da upoređuje predočene osobe, već svaku osobu mora pojedinačno da upoređuje sa slikom učinitelja koju ima u svijesti. Na taj način, svjedok se prilikom prepoznavanja ne opterećuje sa ostalim uporednim materijalom (Artkämper, 1995, cit. u Simonović, 2004). Isto tako, Wells i saradnici (1998) dolaze do zaključka da je sekvencijalni model prepoznavanja uspješniji u kontekstu efikasnosti radnje prepoznavanja⁵. Osim navedenih, tezu o superiornosti sekvencijalnog prepoznavanja u svojim naučnim radovima zastupaju i drugi autori (npr. Gronlund, Andersen i Perry, 2013) koji naglašavaju da navedeni oblik provođenja ove radnje predstavlja inovaciju koja će kvalitativno unaprijediti proceduru provođenja iste, te da kao takvo, sekvencijalno prepoznavanje osoba treba biti inkorporirano u kriminalističku praksu. Nešto oprezniji u argumentaciji navedene teze su Tredoux, Meissner, Malpass i Zimmerman (2004) koji smatraju da postoje određene činjenice koje idu u prilog sekvencijalnog modela prepoznavanja, ali da je navedeno područje potrebno dodatno istražiti.

Ipak, Steblay, Dysart, Fulero i Lindsay (2001) provode naučnoistraživačku studiju u kojoj dolaze do nešto drugačijih rezultata. Naime, utvrđeno je da sekvencijalno prepoznavanje ima određenu ulogu u preveniranju pogrešnih prepoznavanja, kako u situacijama kada je učinitelj krivičnog djela prisutan u liniji za prepoznavanje, tako i u situacijama kada on to nije. S druge strane, pomenuti autori su utvrdili da, u situacijama kada se učinitelj nalazi u liniji za prepoznavanje, sekvencijalni oblik utječe i na smanjenje broja tačnih prepoznavanja. U tom smislu, autori iznose podatak da koncepcija simultanog prepoznavanja daje mnogo bolje rezultate u slučajevima kada je osumnjičeni prisutan u liniji za prepoznavanje. Navedeni rezultati su uglavnom potvrđeni ponovljenom meta-analizom koju su uradili Steblay, Dysart i Wells (2011).

Međutim, naučna istraživanja čiji rezultati ne podržavaju tezu o superiornosti sekvencijalnog prepoznavanja, upotpunjuju, ali i dodatno kompliciraju spoznajni kaleidoskop koji se vezuje za ovu problematiku. U pogledu navedenog, potrebno je izdvojiti sveobuhvatno naučno djelo čiji autori su Ebbesen i Flowe (2002), u okviru kojeg je izvršena konceptualna i meta-analiza procedura za testiranje simultanog i sekvencijalnog prepoznavanja i njihovo dovođenje u kontekst broja tačnih i pogrešnih prepoznavanja. Shodno dobijenim rezultatima, pomenuti autori negiraju zaključke ranijih naučnih rasprava koje su referirale na razmatranje relativne i apsolutne procjene istovjetnosti, te iste karakteriziraju kao netačne. Pri tome, Ebbesen i Flowe (2002) na-

⁵ Tvrdnje o superiornosti sekvencijalnog modela prepoznavanja koje se iznose u brojnim naučnim istraživanjima, u značajnoj mjeri su doveli do toga da je sekvencijalni model prepoznavanja postao zastupljeniji u kriminalističkoj praksi Sjedinjenih Američkih Država (U. S. Department of Justice, 1999; Gronlund, Goodsell i Andersen, 2012; Police Executive Research Forum, 2013).

vode da se uvriježeno mišljenje određene skupine autora prema kojem način provođenja radnje prepoznavanja (simultano ili sekvencijalno) ne utječe na broj tačnih prepoznavanja, može smatrati netačnim. U navedenom kontekstu, autori ističu da je sekvencijalni model prepoznavanja potrebno sagledati u širem smislu, te da je isti značajno kompleksniji nego što to govore prethodna naučna istraživanja, što u konačnici direktno uvjetuje i mogućnost primjene ovog modela u kriminalističkoj praksi. Ovom studijom, Ebbesen i Flowe (2002) su inicirali značajan broj drugih naučnoistraživačkih studija koje su smjerale evaluaciji rezultata prethodnih istraživanja koji govore u prilog sekvencijalnog modela prepoznavanja. U pomenutom kontekstu, moguće je zaključiti da je širok opus autora uspio dovesti u pitanje teoriju o superiornosti sekvencijalnog modela, te u konačnici ponuditi argumente koji idu u korist tradicionalnog, simultanog modela prepoznavanja (npr. Flowe i Bessemer, 2011). Osim navedenog, Flowe i Ebbesen (2007) su ispitali kakav učinak ima sličnost osoba koje se predočavaju radi prepoznavanja na rezultate ove radnje i tom prilikom nisu ustanovili značajnije razlike između simultanog i sekvencijalnog modela prepoznavanja.

Uzimajući u obzir rezultate do kojih su došli Lindsay i Wells (1985) te Ebbesen i Flowe (2002), Meissner, Tredoux, Parker i MacLin (2005) su proveli naučno istraživanje s ciljem utvrđivanja načina na koji svjedoci donose odluke prilikom prepoznavanja putem sekvencijalnog, odnosno simultanog modela. Tom prilikom, ustanovljeno je da, s obzirom na relativnu sličnost među osobama koje se predočavaju u liniji za prepoznavanje, sekvencijalni model može ponuditi bolje rezultate u smislu tačnosti prepoznavanja.

Jednu od značajnih studija čija primarna intencija je podrazumijevala ispitivanje dotadašnjih tvrdnji o superiornosti sekvencijalnog nad simultanim modelom prepoznavanja, proveli su Malpass, Tredoux i McQuiston-Surrett (2009). Nakon izvršene meta-analize rezultata ranijih istraživanja, pomenuti autori su ustanovili da ne postoje čvrsti argumenti na osnovu kojih se može tvrditi da sekvencijalno prepoznavanje dovodi do smanjenja broja pogrešnih prepoznavanja. Osim toga, Malpass i saradnici (2009) ističu kako su naučnoistraživačke studije novijeg datuma pokazale da je prilikom provođenja studija koje ispituju superiornost jednog od dva modela prepoznavanja, posebnu pažnju potrebno posvetiti odabiru varijabli koje se u navedenom kontekstu koriste. Pri tome, autori se pozivaju na studiju koju su proveli McQuiston-Surrett, Malpass i Tredoux (2006), a koja je ukazala da su prednosti sekvencijalnog prepoznavanja izuzetno ograničene, odnosno da su iste evidentne kada stvarni učinitelj krivičnog djela nije predočen, dok se o prednostima koje ima simultano prepoznavanje govori onda kada se u liniji za prepoznavanje nalazi stvarni učinitelj krivičnog djela.

Pored naučno istraživačkih studija čiji rezultati su poslužili kao argumenti u korist sekvencijalnog, odnosno simultanog modela prepoznavanja, postoji i određeni broj studija koje nisu ponudile jasan odgovor na pitanje: sekvencijalno ili simultano prepoznavanje? Eklatantan primjer za navedeno jeste studija koju je proveo Carlson (2011). Ovaj autor naglašava da je nemoguće govoriti o superiornosti jednog od navedena dva modela prepoznavanja, ukoliko svjedok prilikom prethodnog verbalnog opisivanja učinitelja krivičnog djela nije naveo njegove distinktivne facijalne karakteristike. S druge strane, isti autor tvrdi da su razlike između simultanog i sekvencijalnog prepoznavanja, ipak, evidentne u slučajevima kada svjedok verbalnim opisom obuhvati pomenute karakteristike osumnjičenog, te u navedenom kontekstu smatra da sekvencijalni model može ponuditi bolje rezultate. Nadalje, do interesantnog zaključka su došli Gronlund i Carlson (2013) koji navode da način provođenja radnje prepoznavanja nema značajan utjecaj

na uspješnost pomenute radnje, te da je shodno tome naučni fokus potrebno usmjeriti na druga pitanja koja bi mogla unaprijediti kvalitet provođenja iste.

Divergentna mišljenja u pogledu superiornosti sekvencijalnog, odnosno simultanog modela prepoznavanja, vidljiva su i u okviru rezultata recentnih naučnoistraživačkih studija koje razmatraju navedeno pitanje. S tim u vezi, važno je naglasiti činjenicu da rezultati ovih istraživanja, u značajnoj mjeri govore u prilog simultanog modela prepoznavanja. Tako Amendola i Wixted (2015a; 2015b) navode da je smanjen broj pogrešnih prepoznavanja primarno moguće povezati sa simultanim modelom prepoznavanja. Superiornost simultanog nad sekvencijalnim modelom potvrđuju i rezultati istraživanja koje su proveli Finley, Roediger III, Hughes, Wahlheim i Jacoby (2015), odnosno Wixted, Mickes, Dunn, Clark i Wells (2016). Čak i autori koji su kategorički zastupali tezu o superiornosti sekvencijalnog modela prepoznavanja (npr. Wells, Steblay i Dysart, 2015), u posljednjim istraživanjima prave manevar u paradigmatiskom smislu, navodeći da ne postoji značajna razlika između sekvencijalnog i simultanog modela prepoznavanja.

U konačnici, potrebno se osvrnuti i na jedno od zanimljivijih naučnih istraživanja iz ovog domena. Naime, prvo McAllister, Michel, Tarcza, Fitzmorris i Nguyen (2008), a zatim i Dillon, McAllister i Vernon (2009) u svojim istraživanjima pored simultanog (predočavanje šest fotografija istovremeno) i sekvencijalnog (predočavanje jedne po jedne fotografije) modela prepoznavanja, testiraju i dva hibridna modela⁶ koja su podrazumijevala predočavanje dvije, odnosno tri fotografije istovremeno. Rezultati ovih istraživanja pokazuju da su hibridni modeli i sekvencijalni model prepoznavanja jednako uspješni u pogledu prevencije pogrešnog prepoznavanja (osumnjičeni nije predodčen na fotografijama), pri čemu simultani model pokazuje nešto slabije rezultate. Međutim, kada je riječ o broju tačnih prepoznavanja, simultani model se pokazao superiornijim o odnosu na ostala tri modela.

DISKUSIJA

Iz prethodnog izlaganja evidentno je da naučna promišljanja o pitanju superiornosti simultanog ili sekvencijalnog prepoznavanja karakteriziraju disperzivnost, nekonzistentnost i kontradiktornost. Stoga, na datoj razini naučnog razvoja nije moguće dati izričit odgovor koji bi mogao riješiti dilemu: simultano ili sekvencijalno prepoznavanje? Umjesto konačnog odgovora, naučna promišljanja bi prikladnije bilo usmjeriti na različite aspekte jednog i drugog modela provođenja radnje prepoznavanja, te iste uzeti u obzir kako u okviru teorijskih rasprava, tako i u okviru empirijskih naučnoistraživačkih studija.

Na početku razmatranja pomenutog „kritičnog“ pitanja koje se vezuje za postupak provođenja radnje prepoznavanja osoba, potrebno je još jednom napomenuti da se ova radnja se ova radnja u kriminalističkoj praksi primjenjuje već dugi niz godina, te da se simultani model prepoznavanja dugo vremena smatrao najoptimalnijim načinom njenog provođenja. Međutim, tokom osamdesetih i devedesetih godina prošlog vijeka, objavljen je značajan broj naučnoistraživačkih studija u kojima je iznijeta teza o superiornosti sekvencijalnog modela prepoznavanja (npr. Lindsay i Wels, 1985; Lindsay et al., 1991; Wells, 1993; Dunning i Stern, 1994; Wells i Seelau,

⁶ Mogućnost primjene hibridnih modela prepoznavanja prvi spominju Lindsay i Wells (1985) u svom naučnom djelu pod naslovom „Improving eyewitness identifications from lineups: Simultaneous versus sequential lineup presentation“.

1995; Wells et al., 1998; Lindsay, 1999...). U tom smislu, Simonović (2004, s. 264) naglašava da su „kriminalisti i forenzički psiholozi Amerike, Engleske, Nemačke, na osnovu istraživanja sprovedenih u poslednjoj dekadi 20. veka, potpuno saglasni da je ovaj vid predočavanja radi prepoznavanja najkvalitetniji i da u znatnoj mjeri umanjuje procenat sudskih zabluda“. Argumenti koje se iznose u prilog iznesenoj tezi, oslanjaju se na tvrdnju da *apsolutna procjena istovjetnosti* svojstvena sekvencijalnom prepoznavanju značajno smanjuje mogućnost pogrešnog prepoznavanja, nego što je to slučaj sa *relativnom procjenom istovjetnosti* koja je svojstvena simultanom modelu prepoznavanja (Memon, Vrij i Bull, 2003). Drugim riječima, kod sekvencijalnog prepoznavanja pažnja svjedoka je usmjerena na jednu osobu, dok je kod simultanog modela pažnja svjedoka istovremeno usmjerena na veći broj osoba čime se svjedok opterećuje ostalim uporednim materijalom (Simonović, 2004). Isto tako, Howitt (2002) zastupa tezu o superiornosti sekvencijalnog modela prepoznavanja i kao argument za pomenutu tvrdnju navodi činjenicu da ovaj model stvara takvo okruženje u kojem se svjedok oslanja isključivo na vlastitu memoriju, pri čemu istu ne prilagođava karakteristikama predočenih osoba. Ovakav način odlučivanja svjedoka podrazumijeva proces apsolutne procjene istovjetnosti koji je lišen persuzivnih okolnosti⁷ zbog kojih svjedok u konačnici i vrši pogrešno prepoznavanje.

Ipak, evidentno je da prethodno iznesene tvrdnje sadrže niz nejasnoća i nedorečenosti, stoga je moguće postaviti niz pitanja na koja je potrebno odgovoriti kako bi se otklonile naučne nedoumice. U tom smislu, primarna nejasnoća koju je potrebno razriješiti referira na tezu koju zastupaju Lindsay i Wells (1985), a prema kojoj tačna prepoznavanja osoba pozitivno koreliraju sa primjenom strategije apsolutne procjene istovjetnosti svojstvene sekvencijalnom modelu prepoznavanja. S ciljem sveobuhvatnijeg sagledavanja pomenutog pitanja, u obzir je potrebno uzeti i rezultate drugih istraživanja (Ebbesen i Flowe, 2002; Flowe i Ebbesen, 2007; Flowe i Bessemer, 2011) koja su relativizirala tezu koju su postavili Lindsay i Wells (1985), te istu okarakterizirale kao netačnu. Osim toga, u kontekstu kritiziranja navedene teze, prihvatljivim se čini i zaključak do kojeg su na osnovu provedenog istraživanja došli Pozzulo, Crescini i Lemieux (2008), prema kojem svjedoci tokom simultanog prepoznavanja ne moraju nužno pribjegavati relativnoj procjeni istovjetnosti. S tim u vezi, pomenuti autori su zaključili i to da će svjedoci koji nisu sigurni u svoj izbor, prije smatrati da učinitelj krivičnog djela nije među predočenim licima, nego što će izvršiti pogrešno prepoznavanje. Na temelju prethodno navedenog, moguće je postaviti sljedeća istraživačka pitanja za buduća razmatranja: *da li svjedoci u toku sekvencijalnog/simultanog prepoznavanja osoba isključivo pribjegavaju apsolutnoj/relativnoj procjeni istovjetnosti?* Odnosno, *da li bi način provođenja radnje prepoznavanja osoba koji omogućava i podstiče kombiniranje apsolutne i relativne procjene istovjetnosti kvalitativno unaprijedio ovu procesnu radnju?*

Nadalje, kao sporna se javlja tvrdnja Simonovića (2004) da je kod sekvencijalnog prepoznavanja pažnja svjedoka usmjerena na jednu osobu, dok je kod simultanog modela pažnja svjedoka istovremeno usmjerena na veći broj osoba čime se svjedok opterećuje ostalim uporednim materijalom. Navedenoj tvrdnji je moguće suprotstaviti navode iz prakse Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država, konkretnije predmeta *Simmons protiv Sjedinjenih Država* (1968), gdje se navodi da predočavanje fotografija može imati negativan utjecaj na tačnost prepoznavanja kod

⁷ Primjerice, Lindsay i Wells (1985) navode da simultani model prepoznavanja kod svjedoka stvara pritisak da oblgatorno moraju odabrati jednu od osoba predočenih u liniji za prepoznavanje.

svjedoka očevica jer u takvim situacijama svjedok radije pribjegava zadržavanju slike prikazane na fotografiji nego osobe koju je zapravo vidio (Pezdek i Gitlin, 2005, cit. u Deljković, 2016). Iz navedenog se može izvesti zaključak da se isti efekat može postići i primjenom sekvencijalnog prepoznavanja, posebno onog u kojem se svjedoku očevicu predočavaju fotografije. Drugim riječima, moguće je postaviti tezu da se „opterećivanje svjedoka ostalim uporednim materijalom“ može javiti i u slučajevima sekvencijalnog prepoznavanja. Na temelju navedenog, kao jedno od pitanja koja se direktno vezuju za gore navedena istraživanja, a koje je potrebno razmotriti u budućim naučnim istraživanjima glasi: *da li je kod oba modela prepoznavanja osoba (simultanog i sekvencijalnog) prisutno opterećivanje svjedoka ostalim uporednim materijalom?* Kao i pitanje: *da li taktika provođenja radnje prepoznavanja osoba u praksi uopće može biti lišena opterećivanja svjedoka dodatnim uporednim materijalom?*

U kontekstu razmatranja teze o superornosti sekvencijalnog modela prepoznavanja, potrebno se kritički osvrnuti na tvrdnju da je sekvencijalni model prepoznavanja „najkvalitetniji i da u znatnoj mjeri umanjuje procenat sudskih zabluda“ (Simonović, 2004). Ukoliko se navedena tvrdnja posmatra u kontekstu imperativa da teorijske postavke trebaju biti potvrđene u praksi, evidentno je da ista treba biti uzeta sa rezervom. S obzirom da kriminalistička teorija iznosi divergentna mišljenja o superiornosti sekvencijalnog modela prepoznavanja, moguće je prihvatiti zaključke do kojih su došli Amendola i Wixted (2015a, 2015b) koji naglašavaju da su teze o superiornosti sekvencijalnog modela prepoznavanja uglavnom proizašle iz rezultata laboratorijskih istraživanja. Prema pomenutim autorima, laboratorijska istraživanja ne podrazumijevaju realne okolnosti svojstvene radnji prepoznavanja, te je stoga nemoguće izričito tvrditi da je sekvencijalni model prepoznavanja superiorniji u odnosu na simultani model. Za razliku od laboratorijskih nalaza, Amendola i Wixted (2015a, 2015b) predstavljaju rezultate terenskih istraživanja na kojima temelje tvrdnju da, u realnim okolnostima, simultani i sekvencijalni model prepoznavanja nude slične rezultate, pri čemu ističu da sekvencijalni model implicira čak i nešto veću stopu pogrešnih prepoznavanja.

U svjetlu datog naučnog diskursa, čini se interesantnim razmotriti i tezu koju iznosi Howitt (2002), a prema kojoj su u okviru simultanog modela prepoznavanja prisutne persuazivne okolnosti zbog kojih svjedok osjeća pritisak da među predloženim osobama mora jednu identifikovati kao učinitelja krivičnog djela. Ovaj segment provođenja radnje prepoznavanja osoba je u kriminalističkoj literaturi razmotren sa različitih gledišta. U pogledu navedenog, Malpass i Devine (1984) drže da se kod svjedoka, nakon što budu pozvani u policijsku stanicu da izvrše prepoznavanje osoba, vrlo često javlja uvjerenje da je policija lišila slobode stvarnog učinitelja krivičnog djela te da će im isti biti i predložen. Isti autori tvrde, da se navedeno uvjerenje održava u svijesti svjedoka i nakon što od strane policijskih službenika budu obaviješteni „da se stvarni učinitelj krivičnog djela možda ne nalazi među osobama koje će biti predložene“ (cit. u Memon et al, 2003). Iz prethodno navedenog je moguće zaključiti da se ovakvo uvjerenje kod svjedoka može javiti bez obzira da li se radi o simultanom ili sekvencijalnom modelu prepoznavanja. Nadalje, Hope i Gabbert (2002, cit. u Memon et al, 2003) proveli su u četiri laboratorijske studije koje su obuhvatale uzorak od 636 učesnika, utvrdili da je samo 17% istih osjećalo pritisak prilikom prepoznavanja osoba (simultani model), dok ih je 78% izjavilo da bi istu odluku napravili i u realnim okolnostima. U cilju što slikovitijeg predstavljanja kontradiktornog karaktera navedenog pitanja, neizbježno je pozvati se i na tvrdnju prema kojoj se persuazivne okolnosti mogu javiti i u okviru sekvencijalnog modela prepoznavanja osoba. S tim u vezi, Breaudry, Lindsay i Dupuis

(2006) ističu da svjedoci ne smiju biti upoznati sa brojem fotografija koje će im biti predočene u okviru sekvencijalnog modela, jer će u tom slučaju svaka naredna fotografija povećavati pritisak koji se javlja kod svjedoka u smislu obaveze identifikacije učinitelja krivičnog djela.

U okviru ove diskusije, potrebno je u obzir uzeti faktore sadržajnog karaktera, prvenstveno sastav simultane, odnosno sekvencijalne linije za prepoznavanje. Imajući u vidu da bi se prilikom provođenja radnje prepoznavanja u praksi trebalo pridržavati taktičkog pravila prema kojem se u liniji za prepoznavanje predočavaju građani te da isti moraju imati ista vanjska obilježja kao opisani učinitelj krivičnog djela (rasa, spol, težina, visina, oblik tijela, boja tena, boja i dužina kose, brkovi, brada, zalisci) (Deljkić, 2016), opravdanim se čini razmotriti pitanje uvrštavanja policijskih službenika među predočene osobe? S obzirom na prethodno navedeno taktičko pravilo provođenja radnje prepoznavanja, uvrštavanje policijskih službenika među predočene osobe može imati negativan utjecaj na rezultate radnje prepoznavanja bez obzira da li se radi o simultanom ili sekvencijalnom modelu. Shodno tome, opravdanim se čini stav Simonovića (2004) da policijske službenike „ne treba nipošto uvrštavati među predočene osobe jer je njihovo držanje na poseban način sigurno i autoritativno“. Također, smisljena je tvrdnja istog autora prema kojoj policijski službenici znaju ko je okrivljeni (osumnjičeni) pa svojim držanjem mogu imati sugestivan utjecaj na svjedoke koji vrše prepoznavanje. Prema tome, opravdanim se čini razmotriti mogućnost da se u zakon o krivičnom postupku inkorporiraju posebne odredbe koje izričito zabranjuju predočavanje policijskih službenika u liniji za prepoznavanje.

U konačnici, smislenim se čini spomenuti i istraživanja koja su ponudila alternativna rješenja dileme: simultano ili sekvencijalno prepoznavanje. Tako, Valentine, Darling i Memon (2007) zastupaju tezu predočavanja osoba putem video snimka, pri čemu naglašavaju prednosti VIPER metode koja je u značajnoj mjeri zastupljena u kriminalističkoj praksi Velike Britanije. S druge strane, Dillon i saradnici (2009) rješenje nude u formi hibridnih modela koji podrazumijevaju kombinaciju karakteristika simultanog i sekvencijalnog modela prepoznavanja.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U radu su predstavljeni rezultati i zaključci brojnih naučnoistraživačkih studija koje ukazuju na očiglednu neusaglašenost stavova u pogledu izbora modela provođenja radnje prepoznavanja, ali i na sveukupnu kompleksnost materije koja se izučava u navedenom kontekstu. S tim u vezi, moguće je zaključiti da uprkos izuzetnoj zainteresiranosti naučnika za istraživanje ove problematike, naučnoistraživačke studije još uvijek nisu ponudile jedinstven, argumentiran i prihvatljiv odgovor na pitanje: simultano ili sekvencijalno prepoznavanje? U kontekstu naučnog razmatranja ove dileme, izdvajaju se tri skupine mišljenja. Prva skupina se odnosi na autore koji zastupaju tezu o superiornosti sekvencijalnog modela prepoznavanja koja se temelji na objašnjenjima svojstvenim teorijskom konceptu relativnog rasuđivanja. Primarni argument navedenih autora se odnosi na činjenicu da prilikom simultanog prepoznavanja svjedoci primjenjuju proces relativnog rasuđivanja koji u značajnoj mjeri povećavaju mogućnost pogrešnog prepoznavanja. Isti autori, pak, smatraju da u okviru sekvencijalnog modela prepoznavanja svjedoci primjenjuju proces apsolutnog rasuđivanja zbog čega se smanjuje broj pogrešnih prepoznavanja. Druga skupina autora, smatra da ne postoje čvrsti i empirijski utvrđeni dokazi koji govore u prilog superiornosti sekvencijalnog modela prepoznavanja. U tom smislu, uvriježeno je mišljenje da model prepoznavanja nema suštinski značaj za rezultate ove radnje. Na temelju toga, autori zastupaju stanovište da je s ciljem kvalitativnog unaprjeđenja radnje prepoznavanja

nja, potrebno istražiti druga pitanja koja se vezuju za proceduru provođenja ove radnje. Također, u okviru pomenute skupine postoje i određeni autori koji zastupaju tezu o superiornosti simultanog modela prepoznavanja. Treća, ujedno i najmalobrojnija, skupina autora u svojim radovima predlaže aleternativne metode provođenja radnje prepoznavanja i na taj način pažnju naučne javnosti usmjerava ka izdvojenim pitanjima. Prema ovoj skupini autora, budućnost radnje prepoznavanja se ogleda u inkorporiranju najnovijih tehnoloških dostignuća u proceduru provođenja iste, odnosno u osmišljavanju alternativnih modela koji će se prema svojoj strukturi i sadržaju razlikovati od simultanog i sekvencijalnog modela.

Uzimajući u obzir različita mišljenja koja su iznijeta u okviru diskusije ovog rada, moguće je izvesti zaključak da u kriminalističkoj teoriji i praksi još uvijek ne postoji jedinstven stav po u pogledu navedenog. Isto tako, moguće je izvesti zaključak da, bez obzira na ono što govore rezultati širokog opusa laboratorijskih istraživanja, teza o superiornosti sekvencijalnog modela prepoznavanja u kriminalističkoj praksi još uvijek nije empirijski potvrđena. Shodno tome, dilemu koja je predstavljena u ovom radu potrebno je posmatrati kao izazov za buduća naučna istraživanja iz domena kriminalističke nauke te istražne psihologije. Također, preporuka za buduća naučna istraživanja bi podrazumijevala da se prilikom izučavanja navedene problematike u obzir uzme i utjecaj sadržajnih i strukturalnih faktora koji zajedno sa načinom predočavanja osoba čine esenciju radnje prepoznavanja osoba u kriminalistici.

POPIS LITERATURE

- Amendola, K. L. i Wixted, J. T. (2015a). Comparing the Diagnostic Accuracy of Suspect Identifications made by Actual Eyewitnesses from Simultaneous and Sequential Lineups in a Randomized Field Trial. *Journal of Experimental Criminology*, 11(2), 263-284.
- Amendola, K. L. i Wixted, J. T. (2015b). No possibility of a Selection Bias but Direct Evidence of a Simultaneous Superiority Effect: A Reply to Wells et al. *Journal of Experimental Criminology*, 11(2), 291-294.
- Beaudry, J., Lindsay, R. i Dupuis, P. (2006). Procedural Recommendations to Increase the Reliability of Eyewitness Identifications. U: Kebbell, M. R. i Davies, G. M. (ur.). *Practical Psychology for Forensic Investigations and Prosecutions* (25-45). Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Bohannon, J. (2014). *How reliable is eyewitness testimony? Scientists weigh in*. Dostupno na: <http://www.sciencemag.org/news/2014/10/how-reliable-eyewitness-testimony-scientists-weigh>, preuzeto 01.06.2016.
- Cardozo, B. N. (2009). *Reevaluating Lineups: Why Witnesses Make Mistakes and How to Reduce the Chance of a Misidentification: An Innocence Project Report*. New York, NY: Innocence Project, Inc.
- Carlson, C. A. (2011). Influence of a Perpetrator's Distinctive Facial Feature on Eyewitness Identification from Simultaneous versus Sequential Lineups. *Applied Psychology in Criminal Justice*, 7(2), 77-92.
- Carlson, C. A., Gronlund, S. D. i Clark, S. E. (2008). Lineup composition, suspect position,

and the sequential lineup advantage. *Journal of Experimental Psychology Applied*, 14, 118-128.

- Committee on Scientific Approaches to Understanding and Maximizing the Validity and Reliability of Eyewitness Identification in Law Enforcement and the Courts; Committee on Science, Technology, and Law; Policy and Global Affairs; Committee on Law and Justice; Division of Behavioral and Social Sciences and Education; National Research Council (2014). *Identifying the Culprit: Assessing Eyewitness Identification*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Cutler, L. B. i Bull Kovera, M. (2010). *Evaluating Eyewitness Identification*. New York, NY: Oxford University Press, Inc.
- Deljković, I. (2016). *Kriminalistička taktika*. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.
- Dillon, J. M., Mcallister, H. A. i Vernon, L. L. (2009). The Hybrid Lineup Combining Sequential and Simultaneous Features: A First Test. *Applied Psychology in Criminal Justice*, 5(1), 90-108.
- Dunning, D. i Stern, L. B. (1994). Distinguishing Accurate from Inaccurate Eyewitness Identifications Via Inquiries About Decision Processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 818-835.
- Ebbesen, E. B., i Flowe, H. D. (2002). *Simultaneous v. sequential lineups: What do we really know?* Dostupno na: <https://www2.le.ac.uk/departments/npb/people/hf49/manuscripts/SimSeq%20Submit.pdf>, preuzeto 19.05.2016.
- Finley, J. R., Roediger, H. L., Hughes, A. D., Wahlheim, C. N. i Jacoby, J. L. (2015). Simultaneous Versus Sequential Presentation in Testing Recognition Memory for Faces. *The American Journal of Psychology*, 128(2), 173-195.
- Flowe, H. D. i Ebbesen, E. B. (2007). The effect of lineup member similarity on recognition accuracy in simultaneous and sequential lineups. *Law and Human Behavior*, 31(1), 33-52.
- Flowe, H. i Bessemer, A. (2011) The effects of target discriminability and criterion placement on accuracy rates in sequential and simultaneous target present lineups. *Psychology, Crime & Law*, 17(7), 587-610.
- Gronlund, S. D., Andersen, S. M. i Perry, C. (2013). Identification methods. U: Cutler, B. (ur.). *Reform of eyewitness identification procedures* (150-187). Washington, DC: APA.
- Gronlund, S. D. i Carlson, C. A. (2013). System-based Research on Eyewitness Identification. U: Perfect, T. J. i Lindsay, S. D. (ur.). *The SAGE Handbook of Applied Memory* (595-613). London: SAGE Publications Ltd.
- Gronlund, S. D., Goodsell, C. A. i Andersen, S. M. (2012). Lineup Procedures in Eyewitness Identification. U: Nadel, L. i Sinnott-Armstrong, W. (ur.). *Law and Neuroscience* (59-83). Oxford: Oxford University Press.
- Gronlund, S. D., Mickes, L., Wixted, J. T. i Clark, S. E. (2015). Conducting an Eyewitness Lineup: How the Research Got It Wrong. *Psychology of Learning and Motivation*, 63, 1-43.
- Gronlund, S. D., Wixted, J. T. i Mickes, L. (2014). Evaluating Eyewitness Identification Procedures Using Receiver Operating Characteristic Analysis. *Current Directions in*

Psychological Science, 23(1), 3–10-

- Hess, K. M. i Hess Orthmann, C. (2010). *Criminal Investigation*, 9th Edition. Clifton Park, NY: Delmar.
- Horry, R., Memon, A., Wright, D. B. i Milne, R. (2012). Predictors of Eyewitness Identification Decisions from Video Lineups in England: A Field Study. *Law and Human Behavior*, 36, 257-265.
- Horvath, M. A. H. (2009). Eyewitness Evidence. U: Tong, S., Bryant, R. P. i Horvath, M. A. H. (ur.). *Understanding Criminal Investigation* (93-114). Oxford: Wiley-Blackwell.
- Howitt, D. (2002). *Forensic and Criminal Psychology*. Essex: Pearson Education Limited.
- Kapardis, A. (2010). *Psychology And Law: A Critical Introduction*, 3rd edition. New York, NY: Cambridge University Press.
- Klobuchar, A., Steblay, N. i Caligiuri, H. L. (2006). Symposium: Reforming eyewitness identification: Convicting the guilty, protecting the innocent: Improving eyewitness's identifications: Hennepin County's blind sequential lineup pilot project. *Cardozo Public Law, Policy & Ethics Journal*, 4, 381–413.
- Krivokapić, V. (2008). *Kriminalistička taktika*. Beograd: Nade design/ Narodno delo.
- Lindsay, R. C. L. i Wells, G. L. (1985). Improving Eyewitness Identifications From Lineups. Simultaneous Versus Sequential Lineup Presentation. *Journal of Applied Psychology*, 70(3), 556-564.
- Lindsay, R. C. L., Lea, J. A., Nosworthy, G. J. i Fulford, J. A. (1991). Biased lineups: Sequential presentation reduces the problem. *Journal of Applied Psychology*, 76(6), 796-802.
- Loftus, E. F. (2013). *How Reliable is Your Memory?* Dostupno na: https://www.ted.com/talks/elizabeth_loftus_the_fiction_of_memory, preuzeto 02.06.2016.
- Malpass, R. S., Tredoux, C. G. i McQuiston-Surrett, D. (2009). Public policy and sequential lineups. *Legal and Criminological Psychology*, 14, 1-12.
- McAllister, H. A., Michel, L. L. M., Tarcza, E. V., Fitzmorris, J. M. i Nguyen, K. H. T. (2008). Presentation procedures in lineups and mug books: A direct comparison. *Applied Cognitive Psychology*, 22(2), 193-206.
- McQuiston-Surrett, D., Malpass, R. i Tredoux, C. G. (2006). Sequential vs. Simultaneous lineups: A Review of Methods, Data, and Theory. *Psychology, Public Policy, and Law*, 12(2), 137-169.
- Mecklenburg, S. H. (2006). *Report to the Legislature of the State of Illinois: The Illinois Pilot Program on Sequential Double-Blind Identification Procedures*. Dostupno na: <http://eyewitness.utep.edu/Documents/IllinoisPilotStudyOnEyewitnessID.pdf>, preuzeto 03.06.2016.
- Meissner, C. A., Tredoux, C. G., Parker, J. F. i MacLin, O. H. (2005). Eyewitness decisions in simultaneous and sequential lineups: A dual-process signal detection theory analysis. *Memory & Cognition*, 33(5), 783-792.
- Memon, A., Vrij, A. i Bull, R. (2003). *Psychology and Law: Truthfulness, Accuracy and Credibility*, second edition. Chichester: Wiley & Sons Ltd.
- Osterburg, J. W. i Ward, R. H. (2014). *Criminal Investigation: A Method for Reconstructing*

the Past, 7th Edition. Waltham: Anderson Publishing.

- Palmiotto, M. J. (2013). *Criminal Investigation*, 4th Edition. Boca Raton, FL: CRC Press.
- Police Executive Research Forum (2013). *A National Survey of Eyewitness Identification Procedures in Law Enforcement Agencies*. Washington, DC: Police Executive Research Forum.
- Pozzulo, J. D., Crescini, C. i Lemieux, J. M. T. (2008). Are accurate witnesses more likely to make absolute judgments? *International Journal of Law and Psychiatry*, 31 (2008), 495–501.
- Simonović, M. (2004). *Kriminalistika*. Kragujevac: Pravni fakultet u Kragujevcu i Institut za pravne i društvene nauke.
- Steblay, N. K. (2007). *Double-Blind Sequential Police Lineup Procedures: Toward an Integrated Laboratory & Field Practice Perspective*, final report. Washington, DC: U. S. Department of Justice.
- Steblay, N. K., Dysart, J. E. i Wells, G. L. (2011). Seventy-Two Tests of the Sequential Lineup Superiority Effect: A Meta-Analysis and Policy Discussion. *Psychology, Public Policy, and Law*, 17(1), 99-139.
- Steblay, N. K., Dysart, J. E., Fulero, S. i Lindsay, R. C. L. (2001). Eyewitness Accuracy Rates in Sequential and Simultaneous Lineup Presentations: A Meta-Analytic Comparison. *Law and Human Behavior*, 25(5), 459-473.
- Swanson, C. R., Chamelin, N. C., Territo, L. i Taylor, R. W. (2012). *Criminal Investigation*, 11th Edition. New York, NY: McGraw-Hill.
- Tredoux, C. G., Meissner, C. A., Malpass, R. S. i Zimmerman, L. A. (2004). Eyewitness Identification. U: Spielberger, C. (ur.). *Encyclopedia of Applied Psychology* (875-887). San Diego, CA: Academic Press.
- U. S. Department of Justice (1999). *Eyewitness Evidence: A Guide for Law Enforcement*. Washington, DC: U. S. Department of Justice – Office of Justice Programs.
- Valentine, T. (2006). Forensic Facial Identification. U: Heaton-Armstrong, Shepherd, E., Gudjonsson, G. i Wolchover, D. (ur.). *Witness Testimony: Psychological, Investigative and Evidential Perspectives* (281-307). New York: Oxford University Press.
- Valentine, T., Darling, S. i Memon, A. (2007). Do strict rules and moving images increase the reliability of sequential identification procedures? *Applied Cognitive Psychology*, 21, 933–949.
- Vodinelić, V. (1996). *Kriminalistika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine, br. 04 0 K 003843 14 Kžk od 17. februara 2015. godine.
- Wells, G. L. (1993). What Do We Know About Eyewitness Identification? *American Psychologist*, 48, 553-571.
- Wells, G. L. i Seelau, E. P. (1995). Eyewitness identification: Psychological research and legal policy on lineups. *Psychology, Public Policy and Law*, 1, 765–791.
- Wells, G. L. i Turtle, J. W. (1987). Eyewitness testimony: Current knowledge and emergent controversies. *Canadian Journal of Behavioral Sciences*, 19, 363-388.

- Wells, G. L., Small, M., Penrod, S. D., Malpass, R. S., Fulero, S. M. i Brimacombe, C. A. E. (1998). Eyewitness identification procedures: Recommendations for lineups and photospreads. *Law and Human Behavior*, 22(6), 603–647
- Wells, G. L., Steblay, N. K. i Dysart, J. E. (2015). Double-Blind Photo Lineups Using Actual Eyewitnesses: An Experimental Test of a Sequential Versus Simultaneous Lineup Procedure. *Law and Human Behavior*, 39(1), 1-14.
- Wells, G.L., Steblay, N. K. i Dysart, J. E. (2011). *A Test of the Simultaneous vs. Sequential Lineup Methods An Initial Report of the AJS National Eyewitness Identification Field Studies*. Des Moines, IA: American Judicature Society.
- Wixted, J. T., Mickes, L., Dunn, J. C., Clark, S. E. & Wells, W. (2016). Estimating the reliability of eyewitness identifications from police lineups. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 113, 304-309.
- Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 03/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13 (2013).
- Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine*, 10/03, 48/04, 06/05a, 06/05b, 12/07, 14/07, 21/07, 27/14 (2014).
- Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 09/09, 12/10, 08/13, 59/14 (2014).
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, 50/03, 111/04, 115/04, 29/07, 68/07, 119/08, 55/09, 80/09, 88/09, 92/09, 100/09, 53/12 (2012).

SIMULTANEOUS OR SEQUENTIAL EYEWITNESS LINEUP? IS THERE THE RIGHT ANSWER?

Review paper

Abstract

Reason(s) for writing and research problem(s): The paper was inspired by author's intention to unify the wide range of scientific findings related to title issues, and to present it in the form of theoretical analysis.

Aims of the paper (scientific and/or social): Extensive scientific literature review inclines to the studious consideration of characteristics and peculiarities of simultaneous and sequential eyewitness identification lineups, with the main aim to identify advantages, weaknesses and ambiguities in the context of the criminal investigation theory and practice.

Methodology/Design: Document analysis of the scientific and professional literature related to simultaneous and sequential eyewitness identification lineup issues, has been carried out for the purposes of this paper.

Research/paper limitations: Paper limitations are reflected in the lack of empirical research that would enrich the scope of scientific research related to simultaneous and sequential eyewitness identification lineups.

Results/Findings: The research findings related to simultaneous and sequential eyewitness identification lineup issues, shows that sequential eyewitness identification lineup reduces false identifications. On the other hand, scientific studies have shown that simultaneous eyewitness identification lineup increase the hit rate, if the perpetrator is present in the lineup.

General conclusion: Within the scientific community, there are divided and incompatible attitudes regarding the superiority of simultaneous or sequential eyewitness identification lineup, as well as a number of other issues that need attention in the future.

Research/paper validity: Paper validity lies in the fact that in the regional academic framework there is a lack of scientific papers which on a comprehensive and studious manner discuss simultaneous and sequential eyewitness identification lineup issues.

Keywords: simultaneous lineup, sequential lineup, eyewitness identification performance, eyewitnesses, criminal investigation science

Podaci o autoru

Adnan Fazlić, magistar kriminalistike, uposlen na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu u zvanju asistent pri Katedri za kriminalistiku. Autor nekoliko stručnih i naučnih radova u domaćim i stranim publikacijama. Trenutno student III ciklusa studija Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu.

E-mail: afazlic@fkn.unsa.ba.